

אכילת שליה (סימן טז)

אכילת שליה

השליה (Placenta) היא איבר שמתפתח בגוף האשה יחד עם העובר במהלך ההריון, ותפקידה לאפשר חילוף חומרים בין האם לעובר ולספק חומרי הגנה לעובר. במשך תקופת ההריון השליה ממוקמת בדופן הרחם וממנה יוצא חבל הטבור, אשר דרכו מתבצע חילוף חומרים בין האם לעובר. כרבע שעה לאחר הלידה, הרחם מתכווץ ופולט החוצה את השליה וחבל הטבור [הבן איש חי כתב בספרו בן יהוידע (שבת קלו, ב) "כמו שהולד נוצר מחלק האיש ומחלק האשה, כן השליה נוצרת משניהם. ולכן נקראת שליה "של י"ה", כי היו"ד הוא חלק האיש, והאל"ף חלק האשה)].

לאור העובדה שחלק מהבהמות והחיות היונקות, אוכלות את השליה מיד לאחר הלידה, נערכו בשנים האחרונות מחקרים רבים, בהם נטען כי לאכילת השליה על ידי היולדת יש ערך תזונתי לחיזוק גופה לאחר הלידה. כתוצאה מכך החלו נשים רבות ברחבי העולם, לאכול את השליה לאחר הלידה.

ונשאלת השאלה, האם הדבר מותר על פי ההלכה. לשם כך יש לברר:

[א] האם יש חיוב לקבור את השליה, שהרי אם מחוייבים לקבורה, אין כל מקום לדון בהיתר לאוכלה.

[ב] האם יש איסור ליהנות הנאה מאיברי אדם שנחתכו ממנו בחייו, כשם שאסור ליהנות מאברי אדם מת, ועל פי זה יש לדון האם מותר ליהנות מהשליה.

[ג] האם השליה נחשבת כבשר האדם, או כ"הפרשה" בעלמא מהגוף, ובעקבות זאת יש לברר האם מותר לאכול בשר אדם או הפרשות היוצאות מהגוף.

טומאת השליה

א. השאלה האם השליה חייבת בקבורה, תלויה בבירור שאלה נוספת, האם השליה מטמאת.

הרמב"ם (הלכות טומאת מת פ"ב ה"ג) כתב: "אבר שנחתך מן האדם החי הרי הוא כמת שלם, מטמא במגע ובמשא ובאהל. במה דברים אמורים בשהיה האבר שלם כברייתו, בשר וגידים ועצמות. אבל הכליה והלשון וכיוצא בהן, אע"פ שהן אבר בפני עצמו, הואיל ואין בהם עצם הרי הן כשאר הבשר. ובשר הפורש מן החי טהור, וכן עצם בלא בשר הפורש מן החי טהור".

ולפי זה יוצא שהיות ובשליה אין בשר גידים ועצמות, הרי היא ככליה ולשון שאין בהם עצם ואינם מטמאים. אולם בגמ' בנדה (פו, א) מפורש שהשליה מטמאת: "שליה בבית, הבית טמא, לא שהשליה ולד, אלא שאין שליה בלא ולד". ופירש רש"י: "הבית טמא משום אוהל המת, דוולד הוה בה ומת".

ובפשטות צריך לחלק ולומר, כי **שליה שיצאה באופן טבעי לאחר הלידה אינה מטמאה**, היות ואין בה בשר גידים ועצמות. ורק כאשר אשה מפילה ולא נולד ולד, השליה מטמאה מאחר וכנראה נשאר חלק מהוולד בשליה, וכמו שמדויק בדברי רש"י הנ"ל, שהשליה מטמאה **"דוולד הוה בה ומת"**. וכן בלשון

אכילת שליה (סימן טז)

הרמב"ם (הלכות טומאת המת פכ"ה ה"י) שכתב: "האשה שהפילה שליה, הבית טמא. ודאי חזקה היא שאין שליה בלא ולד".

קבורת השליה

ב. בסוגיית הגמרא במסכת סנהדרין (מו, ב) דנו, מהו טעמא של מצות הקבורה, "משום כפרה", לנפטר על ידי הקבורה, או "משום בזיונא", ופירש רש"י: "שלא יתבזה לעין כל, שיראוהו מת ונרקב ונבקע". ומעתה יש לדון האם יש חיוב קבורה באיברים שנחתכו מגוף האדם בעודו חי.

ואכן, לדעת הנודע ביהודה (מהדורה תנינא יו"ד סימן רט) "באבר מן החי אין שם מצוה של קבורה, ומה שקוברים האברים הוא להציל מן הטומאה". כלומר, באיברים שנחתכו מגוף האדם בעודו חי אין חיוב קבורה כבגופת אדם מת, אך היות והם מטמאים כמת, יש חיוב לקבורם מחמת החשש שכהנים יטמאו להם.

ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"י סימן כה פ"ח אות א) כתב בביאור הדברים: "הדעת נותנת לומר שאין חיוב קבורה באבר הפורש מן החי, דהרי הגמרא בסנהדרין (מו, ב) נשאה ונתנה בטעמא דמצות קבורה, אי משום כפרה ואי משום בזיונא, והרי באבר הפורש ונחתך מן החי בודאי לא שייך טעמא שיקברוהו משום כפרה, דהאדם עודנו בחיים".

בהמשך, הביא הציץ אליעזר את מש"כ בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן קא) שאין חיוב לקבור איברי אדם שנקטעו ממנו בחייו, אולם "מכל מקום מחוייב ליתנו בחדר אחד שלא יכנסו שם הכהנים ויטמאו בו, כי אבר מן החי מטמא".

ולפי זה חיוב קבורת איברים שנחתכו מגוף האדם בעודו בחיים, אינו נובע מחיוב קבורת מת, אלא רק מחמת החשש שכהנים יטמאו בהם, ומכאן שאיברים שאין בהם בשר ועצמות אשר אינם מטמאים, אינם מחוייבים בקבורה.

ומתוך כך מסיק הציץ אליעזר (שם, אות ט) שמעיקר הדין אין חיוב לקבור שליה: "נשאלתי מאחד מהרופאים על מה ששמע שיש שקוברים גם שליה, אם אמנם יש חיוב לקבורה. והבאתי לזה דברי הירושלמי (שבת פ"ח ה"ג) דאיתא, תני השוליא הזאת בשבת, עשירים טומנים אותן בשמן [שהיא רפואה לחמם הולד] והעניים טומנים אותן בתבן וחול, אלו ואלו טומנים אותן בארץ [אחר השבת] כדי ליתן ערבון לארץ. ומבארים הקרבן עדה לפני משה, שמיד שנולד קובר ממנו בארץ למשכון ולסימן שישוב אל העפר כשהיה. נראה מזה שאמנם חיוב קבורה מדינא אין בזה, אבל יש בזה משום מנהגא ומרזי עולם, כדי לתת על ידי כך ערבון לארץ. ואולי המכוון, שיש בזה משום סגולה לחיים ארוכים. ובשדי חמד (מערכת ק כלל לז) ראיתי שמביא בשם ספר נחמד למראה שכותב ללמוד מהירושלמי הנ"ל דהשלחה של הולד צריך קבורה, וכי לא יפה עושות נשים שזורקות אותה לבית הכסא, דהטוב הוא לקברה בארץ להורות הערבון, ע"ש. וברור דאין כוונתו ללמוד מזה שיש חיוב קבורה, אלא כוונתו כנ"ל שיש בזה משום מידה טובה נסתרת. וזהו שמסיים בלשון דהטוב הוא לקברה בארץ, והיינו לא משום חיוב ממש אלא משום סימן וזכר להורות הערבון". כלומר, מעיקר הדין אין חיוב לקבור שליה, ורק יש שנהגו לקבורה על פי הירושלמי,

אכילת שליה (סימן טז)

כסגולה לחיים ארוכים, על ידי שכביכול נותנים את השליה כ"ערבון" לאדמה, לסימן שבסוף ימיו ישוב האדם אל האדמה.

יחד עם זאת, בספר גשר החיים (פרק טז אות ג) כתב: "לפי מה שהביא שדי חמד בשם נחמד למראה, קוברים אפילו שליה, על פי מש"כ בירושלמי אלו ואלו טומנין אותו בארץ כדי ליתן ערבון לארץ, ולא ראינו נוהגים כן לקבור שליה".

וגם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד סימן קמא) נקט שאין חיוב לקבור שליה: "צריכים ליקח מבתי חולים ולקוברם, רק איברים שיש בהם בשר וגידים ועצמות, אף איברים קטנים, ואף כשחסר מעט מהעצם, דלענין קבורה אין לחלק. ולא בני מעים, ולא כליות וטחול, ולא שפיר ושליה, כשליכא עדיין צורת וולד, שאין שם גידים, וכן כל כהאי גוונא שליכא עצם" [וקצת משמע מדבריו, שגם אין מנהג לקבור שליה].

אכן לפי המבואר לעיל, דברים אלו אמורים בשליה שיצאה באופן טבעי לאחר הלידה, שאינה מטמאה בגלל שאין בה בשר גידים ועצמות, ולכן גם אין חיוב לקבורה מעיקר הדין.

אולם כאשר אשה מפילה ולא נולד וולד, השליה מטמאה כי חוששים שנשאר חלק מהוולד בשליה, כמפורש בדברי רש"י והרמב"ם [אות א], וודאי צריך לקבורה, כדין איברי המת.

הנאה משליה לצורך רפואה

ג. בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן רלב) כתב: "נשאלתי מחתני הרה"ג ר' משה דוד טענדלער שליט"א, ברופא שומר תורה שהוא כימאי, וצריך לעשות איזה עקספרימנט [בדיקה] מבשר מן החי שנחתך מחולה אחד אם מותר. והשבתי, דהנה מצד איסור הנאה הוא רק במת, ולא בבשר מן החי. שהרי אף באכילה הוא רק באיסור עשה להרמב"ם והרמ"א פסק כותיה ביו"ד (סי' עט סע' א), ולהרא"ש בכתובות הוא רק מדרבנן. ואם כן בהנאה מותר, כמפורש בש"ך שם סק"ג".

ומפורש בדבריו שאין איסור הנאה מבשר אדם חי, ולכן אין כל איסור להשתמש בבשר מאדם חי שנחתך לצורך בדיקות, שעשויות לסייע למחקר רפואי.

וכן מפורש בשו"ת ציץ אליעזר בסיום תשובתו המובאת לעיל [אות ב]: "מותר ליהנות מאבר הפורש מן החי, ומותר לרופאים להתלמד עליו דרכי רפואה. וכמובן לא להשליכו לאחר מכן בביזיון אלא להצניעו או לקבורו".

ולפי דבריהם, כשם שאין איסור הנאה מבשר שנחתך מהחי, כך אין איסור ליהנות מהשליה, ולכן מותר להשתמש בה לצרכים רפואיים.

ד. אולם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סימן קב) נשאל האם מותר למסור שליה לחברת תרופות המייצרת מרכיבי השליה תרופות, והביא בתחילת דבריו את דברי השדי חמד בשם הירושלמי שנהגו לקבור את השליה ואת דברי הגשר החיים שכתב "ולא ראיתי נוהגים כן לקבור שליה" [לעיל אות ב], וכתב: "ומכל מקום היה לבי מהסס לומר היתר כנגד המבואר בירושלמי, דמי יודע אם המנהג היא מנהג ותיקין. ועוד הוא

אכילת שליה (סימן טז)

דבר מוזר לעשות איזה סם מבשר אדם אף שאומרים שהוא לצורך רפואה, לכן אמרתי שצריך אני להתיישב בזה".

והוסיף: "וראיתי כי יש לחשוש עוד יותר מהנ"ל כי בודאי בבית החולים שכיח שליות מהפלות, ובמתניתין נדה תנן שליה בבית, הבית טמא. לא שהשליה ולד, אלא שאין שליה בלא ולד, וכן פסק הרמב"ם (פכ"ה מהטו"מ ה"י), וז"ל האשה שהפילה שליה הבית טמא ודאי, חזקה שאין שליה בלא ולד, עכ"ל. והנה מטעם הנ"ל היה אפשר לדון אף לחייב בקבורה כמו בנפל, מחשש טומאה או איסורי הנאה, אבל בודאי אין להשתמש בזה לצורך איזה תעשיה מטעם הנ"ל". ובשולי התשובה כתב: "ושם נאמר לי שכן הרב הגאון מוהרש"ז אויערבך הסכים לאיסור".

וכן נקט הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סימן קכה), "בענין עשיית תרופות משליות, נתעוררתי הואיל ובבית חולים הרי שכיח גם שליות לאחר הפלות, אשר יש בהם כאלה הצריכים דיון ובירור אם לחייבם בקבורה. ואם יתחילו להשתמש בשליות, ישתמשו גם בשליות לאחר הפלות. ובירושלמי שבת סוף פרק מפנין, טומנין אותן בארץ כדי ליתן ערבון בארץ, הרי שמנהג ישראל היה לקבור השליות בארץ".

אולם בדבריהם מבואר כי סיבת האיסור למסור את השליה לשימוש רפואי תעשייתי היא, החשש ששבת החולים ימסרו גם שליות שיצאו בשעת הפלות, אשר יש לקוברם מחשש טומאה או מחמת איסורי הנאה ממת. ולכן מסתבר כי גם לדעתם אין איסור הנאה מהשליה, במקרה שאשה מעוניינת ליהנות מהשליה שיצאה מגופה לאחר לידה, שאין בזה חשש מכשול המצוי בבתי חולים.

משנוכחנו לראות כי אין איסור טומאה, אין חיוב קבורה ואין איסור הנאה משליה היוצאת מגוף האשה לאחר הלידה, נבחן האם מותר ליולדת לאכול את שלייתה לצורך חיזוק גופה לאחר הלידה. לשם כך נברר האם מותר לאכול בשר אדם או הפרשות היוצאות מהגוף.

אכילת בשר אדם

ה. הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ב ה"ג) כתב: "האדם אף על פי שנאמר (בראשית ב, ז) וְיֵהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה, אינו מכלל מיני חיה בעלת פרסה, לפיכך אינו בלא תעשה. והאוכל מבשר האדם או מחלבו, בין מן החי בין מן המת אינו לוקה, אבל אסור הוא בעשה, שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה ואמר בהן (ויקרא יא, ב) זֶאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ, הא כל שהוא חוץ מהן לא תאכלו, ולא הבא מכלל עשה עשה". ומפורש בדבריו שיש איסור מהתורה לאכול בשר אדם, בין מן החי ובין מן המת.

אולם הראב"ד (שם) השיג על הרמב"ם: "אמר אברהם, ואם כן למה אמרו (כתובות ס, א) בדמו שאפילו מצות פירוש אין בו". כוונת הראב"ד לדברי הגמרא בכתובות: "אֶת הַגִּמְלָה כִּי מַעֲלָה גֵרָה הוּא (דברים יא, ג), הוא טמא, ואין חלב מהלכי שנים טמא אלא טהור. ואמר רב ששת אפילו מצוות פרישה אין בו". ופירש רש"י: "אפילו מצות פרישה מדרבנן אין בו, דמדאורייתא שרי, ורבנן נמי לא גזור ביה, דאמרין חלב מהלכי שנים טהור". והבין הראב"ד מדברי הגמרא, שאין כל איסור אכילת ושתיית דם או חלב היוצאים מגוף

אכילת שליה (סימן טז)

האדם, וממילא אין גם איסור באכילת בשר אדם. וכפי שמבואר בדברי הרמב"ן בכתובות (שם) "שמעינן מינה דבשר מהלכי שתיים מותר, דהיאך אפשר שהחלב ואף הדם מותר ולא הבשר, הלא כל היוצא מן הטמא טמא. וכלל גדול הוא שכל היוצא מן האסור אסור, ומדקאמר בדם וחלב אפילו מצות פרוש אין בו, שמע מינה אף הבשר מותר".

וכן נקט הרמ"ך בהגהותיו על הרמב"ם: "וכל רבתי שווים בדבר זה **דבשר האדם מותר**, ואין לנו לחלק בין בשרו וחלבו ודמו. ובספרא שמיני ממעט בשר מהלכי שתיים וחלב מאך את זה לא תאכלו דגמל, דהבשר והחלב והדם שווים, וכן כתב הר"ר אברהם במסכת כתובות, דדבר שאי אפשר הוא שיהא הבשר אסור והחלב והדם מותר, וצ"ע". ובמשנה למלך (שם) הוסיף: "עיין בתשו' הרשב"א סי' שס"ד דאין איסור אבר מן החי בבשר האדם, וכן הוא דעת הרמב"ן בפירוש התורה פרשת שמיני (ויקרא יא, ג). אך הריטב"א בחידושיו בכתובות כתב שאבר מן החי נוהג באדם".

והרא"ש (כתובות פרק חמישי סימן יט) כתב: "בשר מהלכי שתיים לחתוך ממנו ולאכול אסור, דאתי לאחלופי בבשר בהמה טמאה משום דאין דרך לאכול מיחלף בטמאה, אבל פירש מותר". כלומר, כאשר חותכים מבשר אדם, אסור לאכול את הבשר, גזירה מדרבנן. אך באכילת בשר אדם שנחתך, אין כל איסור.

אמנם גם הראשונים שהתירו אכילת בשר אדם, לא התירו אכילת בשר אדם **שמת**, האסורה מחמת איסור הנאה שיש במת, כדברי הרמב"ן (בכתובות ובפירושו על התורה) בהמשך דבריו המובאים לעיל: "והו' יודע דדוקא בבשר מן החי [אין איסור], אבל במת אסור הוא בהנאה, ואין צריך לומר באכילה".

וביישוב דברי הרמב"ם מקושיית הראשונים שלכאורה אין טעם לחלק בין אכילת בשר אדם לשתיית חלב אדם שאין בו איסור כמפורש בגמרא בכתובות, כתב ערוך השלחן (יו"ד סי' עט סע' ט) "והאוסרים [הרמב"ם והריטב"א] אומרים להיפך, אי סלקא דעתך דבשר אדם מותר מן התורה, אם כן למה לן קרא דדמו וחלב אשה מותר, הא קיימא לן כל היוצא מן הטהור טהור, כדגים וחגבים שדמן מותר, משום דאינם צריכים שחיטה. אלא ודאי דבשרו אסור, ולכן איצטריך קרא להתיר דמו וחלב אשה".

מין המחבר בשו"ע לא הזכיר כלל את ענין אכילת בשר אדם, אולם הרמ"א (יו"ד סי' עט סעי' א) פסק כדעת הרמב"ם: "בשר אדם, אסור לאכול מן התורה". וכתב הט"ז (שם ס"ק ג) "זה דעת הרמב"ם, והרא"ש כתב בכתובות דאינו אסור אלא מדרבנן ואם פירש מותר, ותימה על הטור והבית יוסף שלא הביאו מחלוקת זו".

ברם הפרי חדש (יו"ד סי' עט ס"ק ו) הביא את דברי הראב"ד, הרא"ש והרשב"א שפסקו שאין איסור באכילת בשר אדם, וסיים: "וכן נראה בדעת הטור והמחבר שהשמיטו דין זה משום דסתמו כפירושם דשרי, שאילו היה אסור היה להם להזכיר האיסור ולא להעלימו, והכי נקטינן".

והש"ך (שם ס"ק ג) הביא להלכה את דברי הרמב"ן, שבשר אדם מת אסור לכולי עלמא, וז"ל: "ומיירי הכא בבשר הפורש מן האדם כשהוא חי, אבל בשר המת אסור אפילו בהנאה דבר תורה לכולי עלמא, וכדלקמן ריש סימן שמ"ט".

ולפי זה אם השליה נחשבת כבשר אדם, הרי שלדעת הרמ"א שפסק כדברי הרמב"ם, אסור לאוכלה. ולדעת הפרי חדש, שפסק כדעת הראב"ד, הרא"ש, הרמב"ן והרשב"א, מותר לאוכלה.

אכילת שליה (סימן טז)

[ברצוני לציין כי בדרכי תשובה (יו"ד סי' עט ס"ק טו) כתב: "ועי' מגדל עוז בדיני בעלי חיים סי' א' אות ט"ז, שכתב דכיון דעיקר האיסור דבשר אדם מדרבנן, וגם שהרבה חולקים על הרמב"ם וסבירא להו שהוא מותר לגמרי, שגם מצות פרוש [דהיינו פרישה מדרבנן] אין בו, וגם הוא דבר מאוס, על כן אין חוששים לתערובתו, ובטל מרוב".

הספר מגדל עוז אינו תחת ידי, ובדברי הפוסקים שעיינתי בהם לא מצאתי את המקור לשיטה זו "דעיקר האיסור דבשר אדם מדרבנן", שכן הפוסקים שהובאו לעיל נחלקו מן הקצה אל הקצה. לדעת הרמב"ם יש באכילת אדם **איסור מהתורה**, בעוד שלדעת החולקים עליו האכילה **מותרת** לכתחילה, ואין כל איסור, אפילו מדרבנן. ואף שמסתבר כדעת המגדל עוז, שאם אכילת בשר אדם אסורה, על כל פנים האיסור מדרבנן, אך לא מצאתי לכך מקור, וצ"ע].

בליעת ערלת נימול כסגולה ללידת בנים

ו. במציאות, אין בשליה בשר גידים ועצמות, ולכן יתכן שאין לדון את אכילת השליה כאכילת בשר, אלא יש להשוות אכילת שליה לאכילת ערלת התינוק, כפי שהוזכרה בשו"ת הרשב"ש (סימן תקיח) "נראה שאין צד להתיר בשר האדם להתיר באכילה... ויצא לנו לפי זה איסור למה שנהגו הנשים לבלוע ערלת הזכרים שחותכים בעת המילה כדי להוליד הזכרים. אבל לדעת התוספות [במהדורת מכון ירושלים כתב המהדיר שלא מצא היכן התוספות נמצא] שרי, דהא לא מחלפי בבשר בהמה טמאה [כי לפי תוספות, בשר אדם אסור באכילה רק בגלל החשש שלא יתחלף בבשר בהמה טמאה, וחשש זה לא שייך בערלה]. ולא גרע מדם דגים שכנסו דאית ביה קשקשין דשרי, משום דאית ביה היכרא, והכא נמי הכי". והחיד"א העתיק את דבריו להלכה בחיבורו מחזיק ברכה (יו"ד סי' עט ס"ק ב).

אולם הבן איש חי (שנה שניה, פרשת אמור סע' ה) יצא חוצץ כנגד מנהג זה, ולא הזכיר כל צד היתר בזה, כדבריו: "בשר האדם אסור לאכלו מן התורה. ואף על גב דיש אומרים דאיסורו מדרבנן, ואם פירש מותר, העיקר כדברי האוסרים בכל גוונא. מיהו **עור האדם** אינו אסור אלא **מדרבנן**, ועיין שפתי דעת (סי' עט ס"ק ג). וצריך ליזהר שלא לקלוף או לחתוך עור האדם בשיניו, פן ישאר קצת בין שיניו או בפיו, וגם יש לחוש שיחתוך קצת מן הבשר גם כן. ומה שנהגו הנשים לבלוע ערלת הזכרים שחותכים בעת המילה, כדי שילידו זכרים איסור חמור הוא זה, וכמו שכתב מחזיק ברכה בשם הרשב"ש".

הערלה היא **עור** העוטף את הבשר במקום שנעשית ברית המילה, **ללא בשר ועצמות**, ויש בה כלי דם ועצבים בלבד. ומאחר וגם באכילת עור האדם יש איסור מדרבנן, כמו"כ אסור לאכול את הערלה. וכן פסק הכף החיים (יו"ד סי' עט ס"ק יב) "מה שנהגו הנשים לבלוע ערלת הזכרים שחותכין בעת המילה כדי להוליד זכרים נראה דאסור. וכן אשה עקרה שאמרו הנשים שטוב לבלוע ערלת התינוק שחותכין מן המילה כדי שתתעבר, אסור".

ולפי זה, יתכן שהשליה שאין בה בשר וגידים, דומה בדינה לערלת תינוק, ולכאורה אסור לאוכלה מדרבנן, כשם שאסור לבלוע ערלה כסגולה ללידת בנים.

אכילת שליה (סימן טז)

ז. אולם בדברי הפוסקים נאמרו כמה טעמים להתיר בליעת ערלה לנשים המצפות לפרי בטן.

• ראשית, הרשב"ש עצמו כתב, כי ניתן להסתמך על דעת התוספות שבשר אדם אסור באכילה רק בגלל החשש שלא יתחלף בבשר בהמה טמאה, וחשש זה לא שייך בערלה.

• הפרי חדש [לעיל **אות א**] נקט להלכה כדעת הראשונים שפסקו שאין איסור באכילת בשר אדם. ועל פי דבריו כתב האדמו"ר ממונקאטש בדרכי תשובה (יו"ד סי' עט ס"ק טו) "ועיין בשולחן גבוה (ס"ק ד) שכתב שבא עובדא לידו באשה עקרה שאמרו הנשים שטוב לבלוע ערלת התינוק שחותכים מן המילה כדי שתתעבר, ונשאל אם מותר לבלוע, ולא התיר, דמי יקל ראשו נגד הרמב"ם ז"ל אבי התעודה וכל האחרונים ז"ל באיסור של תורה. **ובשלמא אם היה לרפואה** אפשר היה לסמוך על הפרי חדש ודעימיה. אבל להבל זה שאומרות הנשים דבבליעת ערלה זה תתעבר, סגולה זו לא אתמחי עדיין. ואפילו אתמחי היא, לא מפקדה אפרו ורבו כדי שנתיר אותה".

ומתבאר בדבריו שלצורך **סגולה** אין להתיר אכילת ערלה, אולם לצורך **רפואה** יש מקום להסתמך על הפרי חדש שפסק לדינא כדעת הראשונים שאין איסור באכילת בשר אדם.

אמנם בשו"ת דובר שלום (ח"ב סימן כג) לימד זכות על המתירים אפילו לצורך סגולה: "בסיכום נראה להחמיר לאשה לבלוע ערלת המילה כדי שתתעבר, כהני פוסקים דסבירא להו דבשר הפורש מן האדם כשהוא חי בעשה מן התורה ורבו המחמירים. מכל מקום מי שמיקל יש לסמוך על הרמב"ם והרשב"א ועוד ראשונים [שהתירו אכילת בשר אדם]".

• בשו"ת יפה מראה (סימן יט) חידש רבי יוסף פנחסי כי "מסתברא דאשה עקרה חשובה לכל הפחות כחולה שאין בו סכנה, ומצטערת הרבה. ובמסכת נדרים (סד, א) ארבעה חשובים כמת, ואחד מהם מי שאין לו בנים. ואם כן עלינו לדון אם לחולה שאין בו סכנה יש להאכילו דבר איסור מדרבנן". והוסיף סיבה נוספת להקל: "כיון שבולעת, עיין בנודע ביהודה (יורה דעה סימן לה) דכתב בשם התורת חיים בחולין, דבליעה חשיבה שלא כדרך הנאה" [ואכילה שלא בדרך הרגילה, אין בה הנאה, ואינה נחשבת כאכילה].

לדעת היפה מראה יש מקום להתיר לאשה עקרה **לבלוע** ערלה כסגולה להיפקד בבנים, כי היא נחשבת "חולה שאין בו סכנה" שאפשר להתיר לו אכילת איסור **דרבנן** שלא כדרך הנאות.

• הדרכי תשובה (שם) כתב היתר נוסף באכילת בשר אדם, כאשר הוא **נמצא בתערובת ובטל ברוב**: "ועיין בסידור מגדל עוז שכתב, דכיון דעיקר האיסור דבשר אדם אינו אסור כי אם מדרבנן, וגם שהרבה חולקים על הרמב"ם וסבירא להו שהוא מותר לגמרי, שגם מצות פרוש אין בו, וגם הוא דבר המאוס, על כן אין חוששין לתערובתו ובטל ברוב".

[ידידי רבי דוד מנדלבוים מסר לי בשמו של המוהל הותיק רבי יהושע אשלג מבני ברק, שכיום מקובל אצל כל המוהלים לזרוק את הערלה, ולא קוברים אותה].

שתיית מי רגלים

אכילת שליה (סימן טז)

ח. עד כה נתבארו מחלוקות הראשונים והפוסקים בנדון אכילת **בשר** או **עור** אדם, שהם כמובן **חלק מגופו**. ויש לברר האם מותר לאכול או לשתות דבר ש"פרש", דהיינו יצא מגוף האדם.

המרדכי (שבת סימן שפג) כתב: "מי רגלים של סוסים וגמלים, כיון דלא שתי להו אינשא, פירשא בעלמא הוא. והוא הדין למי רגלי תינוק. ועוד יש ראייה, מכתובות דקאמר וזה לכם הטמא, ואין דם מהלכי שתיים טמא, משמע דהוא הדין מי רגלים". ומפורש בדבריו שאין איסור בשתיית מי רגלים, כשם שאין כל איסור בשתיית חלב אדם, או בשתיית דם כמפורש בגמרא בכתובות [לעיל **אות א**] - מכיון שהדבר נחשב "פירשא בעלמא" ואין זה חלק מגוף האדם, וכשם שמותר לשתות חלב אשה לכתחילה, כך אין איסור לשתות מי רגלים, אפילו לכתחילה.

וכן נפסק בשו"ע בדיני דברים היוצאים מהחי (יו"ד סי' פא סעי' א) "חלב בהמה וחיה טמאה או טריפה, וצירה ומי רגליה אסורים כבשרה. ויש מי שמתיר במי רגליה (רמב"ם מאכלות אסורות פ"ד ה"כ). **אבל מי רגלים דאדם, לדברי הכל מותרים**". וכתב הש"ך (ס"ק ג) "כלומר דאע"ג דבשרו אסור, אפילו הכי מי רגלים ידיה מותר. ומשמע מדברי המחבר דמי רגלים דאדם אפילו לכתחילה מותר. אבל במרדכי שם כתב דוקא בדיעבד אם נפל לקדרה, או **לחולה שאין בו סכנה** מותר, הא לאו הכי לא. וכן משמע דעת הר"ב [רמ"א] בתורת חטאת (כלל סה דין ה). ונראה למצוא סעד לדברי המחבר ממה שיתבאר לקמן סעיף ז' דחלב אשה אפילו לכתחילה מותר, אם כן כל שכן מי רגלים. מיהו נראה דלכתחילה יש להחמיר במי רגלים משום בל תשקצו, ואולי גם המחבר לא קאמר אלא שמותר מצד הדין".

נמצאנו למדים כי מצד הדין, היות ומי רגלים נחשבים כ"פירשא בעלמא", ואינם חלק מגופו של האדם, אין איסור לשתותם. יחד עם זאת, יש להחמיר ולא לשתות מי רגלים מחמת איסור 'בל תשקצו' [לאכול מאכלים שנפשו של אדם קצה מהם]. וכן פסק בשו"ת רדב"ז (ח"ב סימן תשלט) "ולענין מי רגלים של אדם ושל בהמה טמאה איכא פלוגתא דרבונא, ודעתי להקל. אלא שיש בו משום בל תשקצו את נפשותיכם".

לאור זאת כתב הבן איש חי (שנה שניה, פרשת אמור סעי' ז) כי בשתיית מי רגלים **לרפואה** אין חשש בל תשקצו, ולכן אינה אסורה: "אפילו למאן דאמר בשר אדם אסור מן התורה, אפילו הכי מי רגלים דאדם מותרין לדברי הכל, מפני שהם כמים ואינו מתמצה מגופו, ומכל מקום לכתחילה אסורים משום בל תשקצו. **ולרפואה בעלמא אפילו חולי מעט שאין בו סכנה שרי**, דכל שעושה לרפואה לא שייך בל תשקצו. וכן הוא הדין **לאיזה סיבה כל דהו שרי**, וכנזכר בפרי חדש. ואם השתין תינוק לקדרה שאינו ניכר מותר, וכנזכר בשפתי דעת". ומוסיף: "ופה עירנו בגדאד יע"א, נוהגים דכל מי שיחלה בחולי שקורין חצב"א (אדמת), משקים אותו אחר שיתרפא מעט מי רגלים שלא מדעתו, דהנשים אומרים אם לא ישקוהו יהיה סרחון בפיו כל ימיו. ומאחר דרוב הקרוב לכל דחולי זה הוא אינו אלא בקטנים, אין אנחנו מוחים בידם. אבל אם נזדמן גדול שחלה בזה ודאי נכון שיזדרז לשמור עצמו מזה שלא יערימו להשקותו".

וכן פסק לדינא בילקוט יוסף (איסור והיתר ח"ב סימן פא הערה ד) "כל שעושה לרפואה לא שייך בל תשקצו, וכ"כ הפרי חדש סק"ג, דכל שעושה לאיזה סיבה כל דהו שרי, והכי נהוג. וכן כתב מרן החיד"א במחזיק ברכה סימן פ"א סק"ד". והוסיף: "וכתב בכרתי סק"ב דאם נתנו לו לשתות מי רגלים בלי ידיעתו שזה מי רגלים אין בזה גם משום שיקוץ, וכ"כ בזבחי צדק אות ה".

אכילת שליה (סימן טז)

לענ"ד השליה נחשבת כ"פירשא בעלמא", מכיון שבאופן טבעי הגוף פולט אותה לאחר הלידה. ולכן לאחר שסיימה את "תפקידה" ויצאה מהגוף, היא כמי רגלים שאין איסור בשתייתם מעיקר הדין, אלא רק מחמת 'בל תשקצו'. ואם כן כשם שבשתיית מי רגלים **לרפואה** אין חשש בל תשקצו, כך אין כל איסור באכילת שליה לרפואה [וכן באכילת השליה שלא בידיעתה, אין איסור בל תשקצו].

ובמיוחד יש להקל כאשר אינה נאכלת בפני עצמה אלא בתערובת עם מאכלים אחרים, כדין אכילת בשר אדם ושתיית מי רגלים המותרים בתערובת.

כמו כן יש לציין, כי בדבר שלרוב בני אדם הוא מאוס, אך לאדם האוכלו אינו מאוס, אין הולכים בזה אחר הרוב, אלא אחר כל אחד ואחד לעצמו, כדברי המשנה (חולין פ"ד מ"ז) "השוחרט את הבהמה ומצא בה שליא, נפש היפה [שאין דעתו קצה בה, רש"י] תאכלנה, רוב העולם אין דעתם יפה". ולפי זה, בכל מקרה שהשליה לא מאוסה לאשה שאוכלת אותה, אין בזה איסור בל תשקצו [ומותר לאוכלה אפילו שלא לרפואה].

ט. סיכום

[א] שליה שיצאה מהגוף באופן טבעי לאחר הלידה, אינה מטמאה כי אין בה בשר גידים ועצמות, ולכן אין חיוב לקוברו מעיקר הדין. יחד עם זאת יש שנהגו לקוברו כסגולה לאריכות ימיו של התינוק.

[ב] לדעת האגרות משה והציץ אליעזר, כשם שאין איסור הנאה מבשר שנחתך מהחי, כך אין איסור ליהנות מהשליה, ולכן מותר להשתמש בה לצרכים רפואיים. ואף לדעת המנחת יצחק, הגרש"ז אויערבך והגר"ש אלישיב, שאסרו להשתמש בשליות לצרכי תעשיית התרופות, הדבר נובע מחשש שבתי החולים ימסרו גם שליות מהפליות, שיש לקוברם מחשש טומאה או מחמת איסורי הנאה ממת, וחשש זה לא קיים בנדון אשה המעוניינת ליהנות מהשליה שיצאה מגופה לאחר לידה.

ולענין היתר אכילת השליה

השליה היא אמנם "איבר" בגוף האדם, אולם בשל אופיה המיוחד: שאין בה בשר ועצמות, ושהיא נפלטת מהגוף באופן טבעי, עם סיום תפקידה, כרבע שעה לאחר הלידה, נראה להתיר את אכילתה על ידי היולדת לצורכי רפואה [מאחר והוכח כי יש בכך ערך תזונתי לחיזוק גופה לאחר הלידה], מהנימוקים הבאים:

[א] אם נאמר שדין השליה כדין ערלה, נתבאר לעיל [אות ג] דברי הפוסקים להקל **בבליעת** הערלה לצורך רפואה [ויש שהתירו אף לצורך סגולה בלבד], בהסתמך על דעת הפרי חדש שפסק לדינא כדעת הראשונים שאין איסור באכילת בשר אדם. או מחמת שאשה עקרה נחשבת "חולה שאין בו סכנה" שאפשר להתיר לה אכילת איסור **דרבנן** שלא כדרך הנאתו.

[ב] יותר מסתבר כי השליה נחשבת "פירשא בעלמא", לאחר שסיימה את "תפקידה" ונפלטה מהגוף, ודינה כמי רגלים שאין איסור בשתייתם מעיקר הדין, אלא רק מחמת 'בל תשקצו'. ולכן לפי הבן איש חי

אכילת שליה (סימן טז)

ש"בשתיית מי רגלים **לרפואה** אין חשש בל תשקצו", אין כל איסור באכילת שליה לרפואה. ובמקרה שהשליה לא מאוסה לאשה שאוכלת אותה, אין איסור בל תשקצו [ומותר לאכול אפילו שלא לרפואה].

[ג] במיוחד יש להקל כאשר אינה נאכלת בפני עצמה אלא בתערובת עם מאכלים אחרים, כדין אכילת בשר אדם ושתיית מי רגלים המותרים בתערובת. או בבליעת כדורים שיש בהם חומרים מהשליה, המותרת כדין אכילה שלא כדרך הנאה.

בשעת מסירת השיעור בלוס אנג'לס [אייר תשע"ב] טענו ידידי הרופאים ד"ר זאב (בילי) סטול וד"ר אלימלך (ארני) אגטשטיין, שאין מקום להשוואה בין מי רגלים, שאין להם כל תפקיד בגוף, ובשל כך אינם נחשבים כחלק מהאדם אלא "פירשא בעלמא", ולכן אין איסור בשתייתם מעיקר הדין. ואילו השליה שאמנם מופרשת ויוצאת לבסוף מגוף האדם באופן טבעי, אבל כשהיא עדיין בגוף האשה היא בוודאי חלק מהגוף וחיונית להתפתחות העובר ויש לה תפקיד חשוב, ולכן דינה לדעת הרמב"ם והרמ"א כבשר האדם שנאסר באכילה.

אולם אני על משמרתי אעמודה, ולענ"ד היות **ולאחר הלידה** השליה פורשת מהגוף מעצמה, אין כל ספק שלענין אכילתה **לאחר הלידה**, דינה כ"פירשא בעלמא" וכמי רגלים המותרים בשתיה לצורך רפואה. וידידי ד"ר שמחה (סטיב) מאנן הביא ראיה לדברי מציפורניו של האדם, שבוודאי כל זמן שהם משמשים לתפקידם הטבעי להגן על קצות האצבעות הרגישים בכפות הידיים והרגליים, הם חלק מהגוף, אך לאחר סיום "תפקידם" וגדילתן מעבר לקצות האצבעות, כאשר הן נקצצות פשיטא שאין נחשבות חלק מגוף האדם אלא "פירשא בעלמא". וכן לאחר פציעה, כאשר העור החדש צומח מתחת לעור הישן שמתייבש ומגליד מעל הפצע עד לפרישתו מהגוף, אין כל ספק שלאחר שמסיים העור את "תפקידו" באופן טבעי, שוב אינו נחשב כחלק מהגוף. ואם כן השליה דומה לציפורניים ולעור הצומח מעל המכה, ולאחר שסיימה את "תפקידה" ונפלטה מהגוף, דינה כ"פירשא בעלמא" וכמי רגלים שאין איסור בשתייתם מעיקר הדין.